

2

PODLASKA
KONFERENCJA
ARCHEOLOGICZNA

20
25

WYNIKI BADAŃ ARCHEOLOGICZNYCH OBSZARU WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO
I TERENÓW SĄSIEDNICH W LATACH 2023–2024

ABSTRAKTY

ORGANIZATORZY

INSTYTUCJA KULTURY
WOJEWÓDZTWA
PODLASKIEGO
WSPÓŁPROWADZONA
PRZECZ MKiDN

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

PATRONAT MEDIALNY

2 PODLASKA KONFERENCJA ARCHEOLOGICZNA

20
25

WYNIKI BADAŃ ARCHEOLOGICZNYCH OBSZARU WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO
I TERENÓW SĄSIEDNICH W LATACH 2023–2024

ABSTRAKTY

BIAŁYSTOK
24–25 KWIETNIA 2025

---

2. Podlaska Konferencja Archeologiczna 24—25/04/2025

**Wyniki badań archeologicznych obszaru województwa podlaskiego
i terenów sąsiednich w latach 2023—2024.**

Abstrakty

Redakcja:

Hubert Lepionka, Kornelia Piasecka, Aleksander Piasecki

Projekt i skład:

Urszula Piskurewicz

Wydawca

© Muzeum Podlaskie w Białymstoku

Ratusz, Rynek Kościuszki 10

15-426 Białystok

muzeum@muzeum.bialystok.pl

muzeumpodlaskie.pl

ISBN: 978-83-973775-8-5

Białystok 2025

ABSTRAKTY

Adam Wawrusiewicz

Dział Archeologii, Muzeum Podlaskie w Białymstoku, Białystok

ORCID: 0000-0002-2887-387X

e-mail: a.wawrusiewicz@muzeum.bialystok.pl

Marcin Frączek

Instytut Geografii i Nauk o Środowisku, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Kielce

ORCID: 0000-0002-0113-8015

Michał Przeździecki

Wydział Archeologii, Uniwersytet Warszawski, Warszawa

ORCID: 0000-0002-8605-3941

e-mail: m.przedziecki@uw.edu.pl

Krzysztof Żurek

Dział Archeologii, Muzeum Podlaskie w Białymstoku, Białystok

ORCID: 0000-0002-4480-4305

e-mail: k.zurek@muzeum.bialystok.pl

Vadzim Beliaevs

Wydział Archeologii, Uniwersytet Warszawski, Warszawa

ORCID: 0000-0002-4912-7665

Łowcy-zbieracze znad brzegów Biebrzy i bezimiennego jeziora. Stratygrafia, chronologia i kontekst paleośrodowiskowy st. 81 w Lipsku w perspektywie studiów nad społecznościami epoki kamienia w Polsce północno-wschodniej

Stanowisko nr 81 w Lipsku (pow. augustowski, woj. podlaskie) ulokowane pośrodku rozległego kompleksu torfowisk basenu Górnej Biebrzy należy do najbardziej perspektywicznych obiektów współczesnych badań archeologicznych. Prowadzone tu prace skoncentrowane są na nisko położonej, zatorfionej części niewielkiego i całkowicie wyizolowanego wyniesienia, gdzie rozpoznano zamknięte sekwencje różnogenetycznych osadów zawierających świadectwa obecności człowieka. Do najistotniejszych należą relikty obozowisk ugrupowań subneolitycznych (2. poł. VI — pocz. II tys. BC), których pozostałości odkryto w warstwie gleby kopalnej przykrytej półtorametrową warstwą osadów organicznych. Ostatnie badania ujawniły również drugi, znacznie starszy etap osadniczy związany z aktywnością ugrupowań schyłkowopaleolitycznych. Doskonale zachowane świadectwa ich obecności odkryto w zapieczetowanych stratygraficznie warstwach piasków eolicznych oraz stropie podścielającej je gleby z okresu Allerød.

Michał Przeździecki

Wydział Archeologii, Uniwersytet Warszawski, Warszawa

ORCID: 0000-0002-8605-3941

e-mail: m.przezdziecki@uw.edu.pl

Karol Szymczak

Wydział Archeologii, Uniwersytet Warszawski, Warszawa

ORCID: 0000-0003-2735-3247

e-mail: k.m.szymczak@uw.edu.pl

Adam Wawrusiewicz

Dział Archeologii, Muzeum Podlaskie w Białymstoku, Białystok

ORCID: 0000-0002-2887-387X

e-mail: a.wawrusiewicz@muzeum.bialystok.pl

Marcin Frączek

Instytut Geografii i Nauk o Środowisku, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Kielce

ORCID: 0000-0002-0113-8015

Wstępne wyniki analizy zabytków schyłkowopaleolitycznych ze st. 81 w Lipsku, woj. podlaskie

Do niedawna obecność schyłkowopaleolitycznej fazy osadnictwa na stanowisku 81 w Lipsku reprezentowana była jedynie przez nieliczną grupę mało charakterystycznych znalezisk. Pozbawione wyraźnego kontekstu stratygraficznego, wydzielane z mieszaniny materiałów subneolitycznych, głównie na podstawie intuicyjnego wyczucia detali technomorfologicznych i surowcowych nie dawały podstaw do głębszych rozważań. Sytuacja ta uległa zmianie w 2024 r., kiedy natrafiono na dobrze zachowane poziomy schyłkowopaleolityczne. Wstępne rezultaty przeprowadzonych analiz wskazują, na co najmniej dwa epizody osadnicze, reprezentowane przez dwie odrębne tradycje kulturowe. Szczególnie istotne jest ujawnienie zespołu o cechach nawiązującego do tzw. starszych ugrupowań kręgu z liściakami. W Lipsku 81 ich obecność udokumentowana jest przez dwa zachowane *in situ* skupiska zabytków krzemiennych. Drugi, młodszy epizod znajduje odzwierciedlenie w położonych wyżej (w oddzielnej jednostce stratygraficznej) materiałach kultury świderskiej.

Karol Szymczak

Wydział Archeologii, Uniwersytet Warszawski, Warszawa

ORCID: 0000-0003-2735-3247

e-mail: k.m.szymczak@uw.edu.pl

Michał Przeździecki

Wydział Archeologii, Uniwersytet Warszawski, Warszawa

ORCID: 0000-0002-8605-3941

e-mail: m.przedziecki@uw.edu.pl

Adam Wawrusiewicz

Dział Archeologii, Muzeum Podlaskie w Białymstoku, Białystok

ORCID: 0000-0002-2887-387X

e-mail: a.wawrusiewicz@muzeum.bialystok.pl

Marcin Frączek

Instytut Geografii i Nauk o Środowisku, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Kielce

ORCID: 0000-0002-0113-8015

Schyłkowy paleolit ze st. 81 w Lipsku nad Biebrzą, gm. Lipsk, woj. podlaskie — tło kulturowe

Wystąpienie poświęcone jest określeniu miejsca znalezisk ze st. 81 w Lipsku nad Biebrzą w ogólnej sytuacji kulturowej schyłkowego paleolitu Europy. Kluczową jednostką jest tu kultura Bromme (dawniej Lyngby), za jej teren macierzysty uważany jest Półwysep Jutlandzki i jego sąsiedztwo. Zespoły o podobnej charakterystyce (masywne liściaki trzoneczkowate w towarzystwie równie masywnych rylców i drapaczy) występują w całej Europie Północnej, aż po interior Niziny Wschodniorosyjskiej. Kultura ta zwyczajowo datowana była na ciepły okres Allerød. Niemniej ostatnie dane mogą wskazywać, że jednostka ta rozwijała się raczej w pierwszej połowie ochłodzenia Dryasu III. W tym kontekście daty ze st. Lipsk 81 mają kluczowe znaczenie.

Katarzyna Januszek

Wydział Archeologii, Uniwersytet Warszawski, Warszawa

ORCID: 0000-0001-7355-3827

e-mail: katarzyna.januszek@uw.edu.pl

Krzemienne groty strzał z przełomu epok kamienia i brązu ze stanowiska Augustów 13 — uzbrojenie łowców czy wojowników?

Trwające od 2021 r. badania wykopaliskowe na stanowisku 13 w Augustowie w woj. podlaskim (wyspa Wianek na jeziorze Rospuda), prowadzone we współpracy Wydziału Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego i Muzeum Ziemi Augustowskiej, dostarczyły wielu form krzemiennych grocików strzał. Zlokalizowano je w różnych częściach badanego obszaru wyspy. Ich stan zachowania jest różny. Zostały odkryte zarówno okazy całe, jak i uszkodzone, bądź tylko niewielkie ich fragmenty. Morfologia zadokumentowanych grocików jest zróżnicowana i kulturowo zdeterminowana. Charakterystyczne są dla wytwórczości krzemieniarskiej kilku społeczności z późnego neolitu i wczesnej epoki brązu, których obecność na wyspie zaznaczona jest w większości przez porzuconą, typową dla nich ceramikę. Niektóre cechy morfologiczne grocików mogą odpowiadać ich bojowej funkcji, związanej z zadaniem ciężkich obrażeń (trudno gojących się lub śmiertelnych ran) małą ilością strzałów, skierowanych w ludzi.

Adam Wawrusiewicz

Dział Archeologii, Muzeum Podlaskie w Białymstoku, Białystok

ORCID: 0000-0002-2887-387X

e-mail: a.wawrusiewicz@muzeum.bialystok.pl

Dariusz Manasterski

Wydział Archeologii, Uniwersytet Warszawski, Warszawa

ORCID: 0000-0002-0246-4795

Aleksandra Cetwińska

Redakcja Archeowiesci, Warszawa

ORCID: 0000-0002-6131-9889

Tomasz Kielczewski

Augustowskie Placówki Kultury, Muzeum Ziemi Augustowskiej w Augustowie, Augustów

---

Zagadnienie południowej rubieży osadnictwa społeczności kultury Narva. Perspektywa i możliwości wieloaspektowej analizy źródeł ceramicznych w poznaniu ugrupowań łowiecko-zbierackich Polski północno-wschodniej

W północno-wschodniej Polsce wyraźnie zarysowany był podział osadnictwa neolitycznych ugrupowań łowiecko-zbierackich na wariant kontynentalny i litoralny. Sprowadzał się on do powiązań strefy staroglacjalnej z kulturą niemeńską i obszarów młodoglacjalnych z kulturą Narva. Pomiędzy oboma wariantami subneolitu rysowała się luka obejmująca pas pozornie niezasiedlonej przestrzeni. O ile obecność elementów „niemeńskich” w strefie pojezierzy była zauważana, to odwrotny kierunek oddziaływań — infiltracji niżu przez ugrupowania „narvskie”, pozostawał nieczytelny. Zmianę zwiastują jednak najnowsze odkrycia na wyspie Wianek położonej na jeziorze Rospuda (pow. augustowski, woj. podlaskie). Odkryte tu materiały ceramiczne należy jednoznacznie identyfikować z kulturą Narva, co uwiarygadnia wcześniejsze sugestie o ich obecności w odległych rejonach doliny Narwi. Wieloaspektowa analiza źródeł pozwoli na weryfikację przyjętych tez i wypracowanie komplementarnego wzorca opracowania ceramiki.

Aleksandra Wołk

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Warszawa
e-mail: a.wolk1234@gmail.com

Michał Chrzanowski

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Warszawa
ORCID 0009-0008-0659-3667

Janusz Budziszewski

badacz niezależny

Materiały krzemienne datowane na epokę kamienia z badań powierzchniowych na grądach pod Drążdżewem Nowym, pow. makowski, woj. mazowieckie

Tematem referatu są materiały krzemienne z badań powierzchniowych przeprowadzonych w 2020 r. we wsi Drążdżewo Nowe w pow. makowskim. Obszar badań położony jest na pograniczu Niziny Kurpiowskiej oraz Wysoczyzny Ciechanowskiej, w dolinie rzeki Orzyc. Prace przeprowadzono po samowolnej niwelacji grądów, która zniszczyła znaczną część stanowisk. W zbiorze liczącym ponad tysiąc zabytków większość stanowią pozostałości produkcyjne. W strukturze surowcowej dominuje krzemień narzutowy bałtycki. Występują również nieliczne importy wykonane z krzemienia czekoladowego. Wstępne obserwacje zbioru wskazują na materiał o pokroju mezolitycznym i neolitycznym. Ze względu na niehomogeniczny charakter materiałów ich przedstawienie zostało ograniczone do analiz statystycznych, prezentacji zabytków oraz generalnego komentarza.

Krzysztof Żurek

Dział Archeologii, Muzeum Podlaskie w Białymstoku, Białystok

ORCID: 0000-0002-4480-4305

e-mail: k.zurek@muzeum.bialystok.pl

Geosystemy w kryzysie. Środowiskowe uwarunkowania funkcjonowania obiektów pierścieniowych z przełomu epoki brązu i żelaza w pradolinach Biebrzy i Narwi

Celem prezentacji jest przedstawienie kontekstu środowiskowego „obronnych” obiektów pierścieniowych z przełomu epoki brązu i żelaza zlokalizowanych w pradolinach Biebrzy i Narwi. Struktury te lokowano w zatorfionych dolinach rzecznych i obniżeniach glacialnych w obrębie elewacji. Funkcjonowały one podczas ochłodzenia klimatu (drugie zimne wydalenie Bonda). Fluktuacja ta miała miejsce na przełomie okresu subborealnego i subatlantyckiego. Prawdopodobnie krótkoterminowo wytrąciła ona geosystemy z równowagi poprzez przekroczenie ich wartości progowych. Zwilgotnienie klimatu, podniesienie poziomu wód gruntowych i wzrost aktywności fluwialnej mogły doprowadzić do reorganizacji systemu osadniczo-społeczno-ekonomicznego i pojawienia się nowej jakości w postaci struktur o nadal niejasnym przeznaczeniu.

Jakub Pawlak

Fundacja Baltic Archaeology Divers, Warszawa

ORCID: 0009-0001-7289-2373

e-mail: jakub.pawlak@yahoo.com

Mateusz Bogucki

Instytut Archeologii i Etnologii, Polska Akademia Nauk, Warszawa

ORCID: 0000-0001-8810-8785

Jakub Affelski

Pracownia Archeologiczno-Konserwatorska SZPILA Jakub Affelski, Grabówiec

ORCID: 0000-0002-6938-2997

Badania prospekcyjne podwodne na osiedlu nawodnym Dreństwo stan. 4 na jeziorze Dręstwo. Próba datowania obiektu metodami absolutnymi

Badania przeprowadzono zimą i wiosną 2023 r. na relikcie osady nawodnej na jeziorze Dręstwo. Stanowisko Dreństwo nr 4 jest przykładem infrastruktury drewnianej charakterystycznej dla tzw. kultury kurhanów zachodniobałtyjskich. Datowanie radiowęglowe kalibrowane metodą *wiggle matching* wskazuje na III wiek p.n.e., a na jej terenie znaleziono ceramikę z wczesnej epoki żelaza. Na obszarze stanowiska nie stwierdzono elementów poziomych, a jedynie pionowe pale drewniane, z których po pobraniu prób do analiz dendrochronologicznych uzyskano chronologię względną wynoszącą ok. 20 lat. Architektura osady nie wykazuje oznak standaryzacji wobec innych osad nawodnych. Na chwilę obecną nie można stwierdzić, jak długo istniała oraz jaki był powód końca jej zasiedlenia.

Iwona Lewoc

Fundacja Terra Desolata, Warszawa

ORCID: 0000-0001-6256-1485

e-mail: iwona1807i@wp.pl

Paweł Szymański

Wydział Archeologii, Uniwersytet Warszawski, Warszawa

ORCID: 0000-0003-0754-5874

(pra)Puszcza Borecka — najnowsze odkrycia oraz plany na najbliższą przyszłość

W 2023 r. Fundacja Terra Desolata przy współpracy Wydziału Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego rozpoczęła regularne rozpoznanie dziedzictwa archeologicznego wschodniej części Puszczy Boreckiej. Dotychczas, dzięki badaniom powierzchniowym, udało się zlokalizować co najmniej osiem nowych stanowisk archeologicznych datowanych od okresu wpływów rzymskich po wczesne średniowiecze. Na większości z nich przeprowadzono prace sondażowe. Rozpoznanie przeszłości puszczy ma charakter wielodziedzinowy: poza tradycyjnymi metodami terenowymi wykorzystywane są także analizy danych teledetekcyjnych, badania fizyko-chemiczne (m.in. analizy petrograficzne, lipidowe, badania ^{14}C) i środowiskowe (geomorfologiczne, palinologiczne, archeobotaniczne). Projekt pn. *Rozpoznanie, opracowanie i upowszechnienie wiedzy o zamierzczym dziedzictwie Puszczy Boreckiej* finansowany jest ze środków budżetu państwa, przyznanych przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach programu „Nauka dla Społeczeństwa II” i realizowany będzie do 2027 r.

Vital Sidarovich

Wydział Archeologii, Uniwersytet Warszawski, Warszawa

ORCID: 0000-0003-3994-1732

e-mail: v.sidarovich@uw.edu.pl

Monety rzymskie w dorzeczu rzeki Kotry, prawego dopływu Niemna, jako dowód wpływów kultury wielbarskiej

W zachodniej części obwodu grodzieńskiego znaleziono dużą liczbę monet rzymskich. Podczas gdy znaleziska z lewego brzegu basenu Niemna można wytłumaczyć bliskością kultury wielbarskiej, pochodzenie monet rzymskich na prawym brzegu jest nadal kwestionowane. Na szczególną uwagę zasługuje dorzecze rzeki Kotry, gdzie odnotowano około 40 znalezisk. Są to głównie pojedyncze znaleziska denarów cesarskich, a także dwa skarby tych monet. Ponadto znane są pojedyncze znaleziska antoniniana, silikwy i naśladownictwa denara, a także trzy odlewane denary. Najbardziej atrakcyjnym znaleziskiem jest bez wątpienia kompleks perforowanych aureusów z okresu panowania Trajana Decjusza. Analiza statystyczna monet z dorzecza Kotry wykazuje zaskakujące podobieństwa do znalezisk z obszaru kultury wielbarskiej, tj. absolutną przewagę denarów i, co ważne, obecność perforowanych aureusów z połowy III wieku, charakterystycznych dla ludności wschodniogermańskiej. Jednocześnie występuje tu kardynalna różnica w stosunku do znalezisk z obszarów kultur bałtyckich, w których dominują nominały miedziane — w dorzeczu Kotry nie są znane obecnie żadne monety tego rodzaju.

Katarzyna Rusin

Dział Archeologii, Muzeum Podlaskie w Białymstoku, Białystok

e-mail: k.rusin@muzeum.bialystok.pl

Dominika Wybult

Muzeum Podlaskie w Białymstoku, Białystok

ORCID: 0009-0002-4431-8400

Dziedzictwo bez kontekstu — wstępna analiza zbioru zabytków z okresu wpływów rzymskich pochodzących z nielegalnych poszukiwań „w okolicach Drohiczyna”

W kwietniu 2023 r. anonimowy darczyńca pozostawił w biurze Dyrektora Miejsko-Gminnego Ośrodka Kultury w Drohiczynie zbiór zabytków bez informacji o lokalizacji znaleziska. Dyrektor zgłosił i dostarczył depozyt do siedziby Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Białymstoku. Po odpowiednim zabezpieczeniu i wstępnym zadokumentowaniu, zabytki zostały przekazane w depozyt do Muzeum Podlaskiego w Białymstoku. Zbiór liczy ponad 100 przedmiotów, pochodzących z okresu wpływów rzymskich, a także średnio-wieczna i nowożytności. W wystąpieniu zaprezentowana zostanie wstępna analiza zabytków metalowych z okresu wpływów rzymskich. Dokładne pochodzenie zabytków nie jest znane, jednak przypuszcza się, że mogą pochodzić z nielegalnych poszukiwań na cmentarzysku, zlokalizowanym w okolicach Drohiczyna. Znaczenie zbioru ma wymiar nie tylko badawczy, ale także edukacyjny, ponieważ zwraca uwagę na zagrożenia wynikające z nielegalnych poszukiwań i ich wpływu na dziedzictwo archeologiczne Podlasia.

Mikołaj Pławiński

Wydziału Archeologii, Uniwersytet Warszawski, Warszawa

ORCID: 0000-0002-0660-7298

e-mail: m.plavinski@uw.edu.pl

Skręcone naszyjniki ze stożkowatymi guzkami na końcach: areal i chronologia

W literaturze archeologicznej utrwaliła się opinia, że skręcone naszyjniki ze stożkowymi guzkami na końcach były szeroko rozpowszechnione na terytorium wschodniej Litwy i wschodniej Łotwy od VII/VIII do XI wieku. Referat przedstawia próbę wyjaśnienia chronologii i zasięgu występowania tego typu naszyjników w oparciu o nowo zebrane dane dotyczące ich znalezisk. Najwcześniejsze znaleziska ewidentnie pochodzą z obszaru kultury kurhanów wschodniolitewskich i różnią się dość mocno od głównej serii pod względem konstrukcji końców. Główną serię naszyjników można datować na IX/X — pierwszą połowę XII wieku, przy czym większość znalezisk należy do X—XI wieku. Obszar ich szerokiego występowania obejmuje niemal całe terytorium Litwy, wschodnią Łotwę i północno-zachodnią Białoruś. Największą koncentrację znalezisk odnotowano w środkowej i wschodniej Litwie, północno-zachodniej Białorusi oraz na ziemiach Łatgalów.

Mariusz Błoński

Instytut Archeologii i Etnologii, Polska Akademia Nauk, Warszawa

ORCID: 0000-0002-6341-9314

e-mail: m.blonski@iaepan.edu.pl

Tomasz Herbich

Instytut Archeologii i Etnologii, Polska Akademia Nauk, Warszawa

ORCID: 0000-0003-1037-1246

Robert Ryndziewicz

Instytut Archeologii i Etnologii, Polska Akademia Nauk, Warszawa

ORCID: 0000-0002-8443-8362

Piotr Szwarczewski

Wydział Geografii i Studiów Regionalnych, Uniwersytet Warszawski, Warszawa

ORCID: 0000-0002-6104-1426

Badania wczesnośredniowiecznego zespołu osadniczego w Sypniewie na północno-wschodnim Mazowszu w 2024 roku

Zespół osadniczy w Sypniewie tworzy grodzisko, osada przygródowa i kilka pobliskich osad. W wyniku badań wykopaliskowych w latach 60. i 80. XX wieku stwierdzono, że gród powstały na początku X funkcjonował do XI wieku, po czym na terenie osady przygródowej założono cmentarz. W 2024 r. dr Mariusz Błoński (IAE PAN) realizował grant otrzymany z NCN w konkursie MINIATURA 7 na projekt „Nieinwazyjne badania osady przygródowej i cmentarzyska na terenie wczesnośredniowiecznego zespołu osadniczego w Sypniewie, pow. makowski”. W ramach projektu wykonano prospekcję geofizyczną, uzyskując m.in. informacje o umiejscowieniu reliktyw zabudowy osady. Sondażowy wykop odsłonił pozostałości dwóch długich rowów służących prawdopodobnie delimitacji jej terenu. W efekcie badań paleogeograficznych rozpoznano zmienności wykształcenia osadów w dolinie rzeczki przepływającej obok badanych stanowisk, m.in. ustalając za pomocą datowania radiowęglowego (^{14}C), że teren, na którym zbudowano gród, mógł być objęty jakąś formą działalności człowieka przed jego powstaniem.

Łukasz Karol

Pracownia Badań Historycznych i Archeologicznych ARCHEOPROTEKTOR, Chrzanowo

ORCID: 0009-0008-0659-3667

Michał Chrzanowski

Pracownia Badań Historycznych i Archeologicznych ARCHEOPROTEKTOR, Chrzanowo

ORCID: 0009-0003-7290-923X

e-mail: chrzanowo23@wp.pl

Wczesnośredniowieczne odkrycia z Makowa Mazowieckiego

Głównym celem wystąpienia jest omówienie wyników nadzoru archeologicznego przeprowadzonego w 2024 r. w Makowie Mazowieckim na Północnym Mazowszu. Podczas prac w obrębie Starego Miasta, oprócz nowożytnych obiektów i konstrukcji drewnianych, odkryto również warstwy i obiekty zinterpretowane jako wczesnośredniowieczne. Analiza pozyskanych w trakcie badań zabytków ceramicznych i metalowych wskazuje, iż mamy tu do czynienia z nieznaną dotychczas fazą rozwoju prawobrzeżnej części miasta. Na tle dotychczasowej wiedzy historycznej zaprezentowane wyniki nadzoru stanowią podstawę do zmiany istniejącej obecnie periodyzacji dziejów Makowa Mazowieckiego.

Sławomir Wadył

Wydział Archeologii, Uniwersytet Warszawski, Warszawa

ORCID: 0000-0002-1609-5222

e-mail: s.wadył@uw.edu.pl

Weronika Bałdyga

Szkoła Doktorska Nauk Humanistycznych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa

ORCID: 0000-0002-3692-0672

Magdalena Bilewicz

Muzeum Północno-Mazowieckie w Łomży, Łomża

ORCID: 0009-0007-8594-1975

Grodzisko w Starej Łomży. Wyniki pierwszego sezonu nowych badań

W 2024 r. zainicjowano nowy projekt, którego celem jest weryfikacja chronologii i rozplanowania kompleksu grodowego w Starej Łomży (stan. 1). Podczas prac archeologicznych prowadzonych w latach 80. XX wieku rozpoznano stratygrafię umocnień, nie udało się jednak rozstrzygnąć kluczowej kwestii dotyczącej chronologii powstania grodu wraz z podgrodziami. Wcześniejsze analizy sugerowały wielofazowy rozwój grodu od IX do XIII wieku, brak jednak datowań bezwzględnych. W literaturze przedstawiono kilka interpretacji procesu rozbudowy, jednak żadna z nich nie budzi pełnego zaufania. W ramach pierwszego sezonu nowych badań założono wykopy weryfikacyjne na wale oddzielającym oba podgrodzia oraz w obrębie podgrodzia II. Stwierdzono pozostałości konstrukcji obronnych, odkryto liczne materiały źródłowe. Pobrano szereg prób archeobotanicznych, które po wykonaniu analiz archeobotanicznych posłużą do datowań radiowęglowych. Wyniki wskazują na bardziej skomplikowaną stratygrafię i konieczność dalszych badań.

Dariusz Krasnodębski

Instytut Archeologii i Etnologii, Polska Akademia Nauk, Warszawa

ODCID: 0000-0001-7096-1227

e-mail: d.krasnodebski@poczta.onet.pl

Hanna Olczak

badacz niezależny

ORCID: 0000-0003-3231-7347

Suraż — wczesnośredniowieczne cmentarzysko na rubieży Mazowsza

Wczesnośredniowieczne cmentarzysko w Surażu, woj. podlaskie, jest jedną z najdalej na wschód położonych nekropolii mazowieckich o cechach przykościelnych. Zlokalizowane na dalekich rubieżach Mazowsza, na pograniczu z Rusią i ziemiami jaćwieskimi, stanowi wyjątek spośród znanych z terenu międzyrzecza Bugu i górnej Narwi cmentarzysk z grobami w obudowach kamiennych lub kurhanami. Podczas badań wykopaliskowych zarejestrowano 78 grobów, jednak całkowita liczba pochowanych tu osób może dochodzić do 250. Najstarsze pochówki datowane są na połowę XII stulecia, zaś najmłodsze pochodzą z późnego średniowiecza, być może z początku XV wieku. W 2024 r. ukazała się publikacja pt. *Suraż, stan. 2 — średniowieczna nekropola na pograniczu polsko-rusko-jaćwieskim*, prezentująca materiały będące efektem ratowniczych badań wykopaliskowych prowadzonych w latach 1970—1971, 2002 i 2018, uzupełnione przez wyniki wykonanych w ostatnich latach analiz specjalistycznych.

Mateusz Dąbrowski

Grupa eksploracyjna „Magna Silva” działająca przy Stowarzyszeniu Przyjaciół Puszczy Knyszyńskiej „Wielki Las”, Supraśl

e-mail: magnasilva.group@gmail.com

Hubert Lepionka

Dział Archeologii, Muzeum Podlaskie w Białymstoku, Białystok;

Wydział Archeologii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań

ORCID: 0000-0001-6498-6102

Krzysztof Korzeniewski

Grupa eksploracyjna „Magna Silva” działająca przy Stowarzyszeniu Przyjaciół Puszczy Knyszyńskiej „Wielki Las”, Supraśl;

Instytut Badawczy Leśnictwa w Sękocinie Starym, Sękocin Stary

ORCID: 0000-0002-7202-4736

Synergia w odkrywaniu. Wyniki poszukiwań Grupy eksploracyjnej „Magna Silva” przy wsparciu Działu Archeologii Muzeum Podlaskiego w latach 2018—2024

Czy współpraca między lokalnymi pasjonatami historii a archeologami może być owocna? Zdecydowanie tak. W sercu Puszczy Knyszyńskiej od 2018 r. działa Grupa eksploracyjna „Magna Silva” przy Stowarzyszeniu Przyjaciół Puszczy Knyszyńskiej „Wielki Las”. Od początku swojej działalności Grupa nastawiona jest na rzetelność oraz legalność podejmowanych działań. Zaowocowało to współpracą z środowiskiem archeologicznym Muzeum Podlaskiego. Jej efektem są liczne odkrycia zabytków archeologicznych z terenu Puszczy Knyszyńskiej o starannie udokumentowanym kontekście. Pozyskane zabytki zasilają zbiory Muzeum Podlaskiego w Białymstoku, a w przyszłości zostaną zaprezentowane na wystawie czasowej. Prezentacja ma na celu przedstawienie dotychczasowych działań Grupy, ze szczególnym uwzględnieniem najważniejszych znalezisk, oraz ukazanie, że współpraca między pasjonatami a archeologami jest nie tylko możliwa, ale również niezwykle wartościowa dla badań dziedzictwa kulturowego regionu.

Olena Chernenko

Wydział Archeologii, Uniwersytet Warszawski, Warszawa

ORCID: 0000-0002-0627-9095

e-mail: o.chernenko@uw.edu.pl

O niektórych cechach architektonicznych cerkwi świętych Borysa i Gleba w Grodnie (Kałyży)

Cerkiew Świętych Borysa i Gleba jest jedynym zachowanym zabytkiem architektonicznym z czasów Księstwa Grodzieńskiego. Cechy technologii budowlanej świątyni są pod wieloma względami unikalne. Do cech tych zalicza się wykorzystanie licznych naczyń ceramicznych w konstrukcjach architektonicznych, znane, przede wszystkim, z materiałów badawczych J. Jodkowskiego z 1935 r. Są to naczynia tego samego typu, ale o różnych wymiarach. Tradycyjnie uważa się, że miały one na celu poprawę właściwości akustycznych cerkwi. Jednakże analogie wskazują, że naczynia mogły być umieszczane w murze, aby odciążyć konstrukcję i zapobiec ich zawaleniu się podczas twardnienia zaprawy. W średniowiecznej architekturze Europy Zachodniej szyje takich naczyń mogły również stanowić element dekoracji i były uzupełniane malowidłami freskowymi. W tym samym czasie w architekturze Europy Wschodniej z reguły stosowano pojedyncze naczynia ustawiane u podstawy sklepień. Daje to podstawę do postawienia pytania o wpływ zachodnioeuropejskiej tradycji budowlanej na architekturę cerkwi świętych Borysa i Gleba w Grodnie.

Łukasz Makowski

Muzeum Wojska w Białymstoku, Białystok

e-mail: lmakowski@mwb.com.pl

Miecz z rzeki Supraśl — wstępne ustalenia

Miecz z Supraśli to jeden z najnowszych, a zarazem i najcenniejszych zabytków w zasobach Muzeum Wojska w Białymstoku. Przypadkowego odkrycia dokonał pracownik wzmiankowanego Muzeum w dniu 28 sierpnia 2022 r. podczas rekreacyjnego nurkowania w rzece Supraśl. W listopadzie 2024 r. zakończono prace konserwatorskie wspomnianego miecza, o czym Muzeum oficjalnie poinformowało w trakcie konferencji prasowej. Podczas wystąpienia zostaną przedstawione wstępne ustalenia na temat zabytku poczynione na podstawie badań konserwatorów z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz zespołu Muzeum Wojska w Białymstoku. Zaprezentowane zostaną informacje na temat budowy miecza oraz jego zdobień. Elementem wyróżniającym prezentowany miecz jest zachowana skórzana owijka wokół głowicy i rękojeści, które czynią ten zabytek wyjątkowym/niespotykanym na skalę światową. Zaprezentowany w trakcie wystąpienia materiał stanowi wstęp do pogłębionych dalszych badań nad bronią i planowanych inicjatyw z nią związanych.

Marcin Kasprowicz

Muzeum Archeologiczne w Poznaniu, Poznań;

Wydział Archeologii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań

ORCID: 0009-0008-6372-7887

e-mail: marcin.kasprowicz@muzarp.poznan.pl

Wykorzystanie analiz mikroskopowych do badań pradziejów Podlasia. Analiza potencjału badawczego

Dynamiczny rozwój metod analiz mikroskopowych, przypadający na dwie ostatnie dekady XXI wieku, doprowadził do wielu przełomowych odkryć oraz zmian w myśleniu i interpretacji dotyczących artefaktów archeologicznych. Jedną z najbardziej rozpoznawalnych technik badawczych z wykorzystaniem mikroskopu to traseologia. Najczęściej jest ona utożsamiana z badaniem źródeł krzemiennych, jednak istnieje możliwość jej aplikacji do materiałów kamiennych, kościanych, miedzianych, brązowych czy nawet tych wykonanych z ołowiu. Dodatkowo poszukiwania pseudomorfów oraz innych pozostałości materii organicznych na powierzchniach zabytków pozwalają na poszerzenie wiedzy o przedmiotach nawet w przypadku ich niezadowalającego stanu zachowania. W wystąpieniu chciałbym zaprezentować wybrane przykłady przedmiotów odkrytych na terenie województwa podlaskiego wraz z wstępnymi wynikami badań oraz określeniem potencjału dalszych badań.

Kornelia Piasecka

Dział Archeologii, Muzeum Podlaskie w Białymstoku, Białystok

ORCID: 0009-0006-5167-7996

e-mail: k.piasecka@muzeum.bialystok.pl

Wczesnośredniowieczny skarb z Brańska

Tytułowy skarb znaleziono w trakcie nielegalnych poszukiwań przeprowadzonych na terenie kompleksu osadniczego znajdującego się w granicach miasta Brańska. Odkryty został w fosie grodziska jesienią 2008 r. Przez długi czas pozostawał w rękach prywatnych, co uniemożliwiało jego opracowanie oraz wprowadzenie do obiegu naukowego. Pod koniec 2022 r., dzięki współpracy i zaangażowaniu Wojewódzkiej Komendy Policji w Białymstoku, Podlaskiej Krajowej Administracji Skarbowej oraz Muzeum Podlaskiego w Białymstoku, został pozyskany i zaprezentowany na konferencji prasowej w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Białymstoku. W październiku 2023 r. Podlaski Wojewódzki Konserwator Zabytków przekazał go w depozyt Muzeum Podlaskiemu.

Skarb brański składa się z 46 elementów, ozdób oraz naczyń ceramicznych, w którym miały się znajdować. Ze względu na okoliczności i sposób pozyskania znaleziska nie ma pewności, czy jest on kompletny. Wyróżniono trzydzieści osiem ozdób wykonanych ze srebra, trzy ze stopu miedzi oraz cztery ze szkła. Przedmioty srebrne ozdobione zostały w technice granulacji i filigranu. Reprezentowane są przez 15 zausznic, różnych typów, m.in. z długim pustym paciorem oraz z wisiorkiem kukurydzianym, trzy lunule z guzami czteroczłonowymi oraz 20 paciorków, łukowatych i z guzami. Ze stopu miedzi wykonana została bransoleta skręcona z drutów, pierścione spiralny z rozszerzonym środkowym zwojem oraz fragmenty łańcuszka. Przedmioty szklane to niewielkich rozmiarów paciorki. Wstępną chronologię znaleziska określono na 2. poł. X wieku.

Marcin Engel

Dział Archeologii Bałtów, Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie, Warszawa

ORCID: 0000-0003-3754-7758

e-mail: engelmarcin@gmail.com

Renata Maskowicz-Sikorowska

Muzeum Okręgowe w Suwałkach, Suwałki

Cezary Sobczak

Dział Archeologii Bałtów, Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie, Warszawa

ORCID: 0000-0002-4906-4916

Nie tylko cmentarzysko. Niespodziewane wyniki badań stan. 1 w Krukówku, pow. suwalski, w sezonach 2023–2024

Cmentarzysko, stan. 1 w Krukówku, pow. suwalski, położone jest w północnej części doliny Rospudy, na Pojezierzu Zachodniosuwalskim. Stanowisko zajmuje lekko pofałdowany cypel, przylegający od strony północnej do częściowo wyschniętego, bezimiennego cieku wodnego, będącego prawym dopływem rzeki Szczeberki. Od strony zachodniej i wschodniej teren nekropoli przylega do rozlewisk tegoż cieku, a z kolei od południa graniczy z rozległym płaskowyżem. Powierzchnia stanowiska wynosi około pół hektara i porośnięta jest stosunkowo gęstym lasem. Badania w 2023 i 2024 r. były już kolejno 8. i 9. sezonem wykopaliskowym w Krukówku, stan. 1, pow. suwalski. Do tej pory odkryto kilkadziesiąt obiektów sepulkralnych związanych z kulturą jaćwieską. Na podstawie zabytków ustalono chronologię cmentarzyska na XI–XIII wiek. Ze względu na specyfikę pochówków wydzielono dwie strefy cmentarzyska, południową z koncentracją grobów elitarnych i północną z mniej bogatymi grobami. Sezony 2023 i 2024 przyniosły zaskakujące wyniki. Okazało się bowiem, że cmentarzysko jest znacznie większe, niż dotąd sądzono i posiada rozległą część zachodnią z pojedynczymi, ale bardzo interesującymi pochówkami, różniącymi się od tych z poprzednich lat. Z kolei na północnym skraju stanowiska w Krukówku odkryto ślady osady z okresu wędrówek ludów (liczne fragmenty naczyń glinianych) oraz siedliska neolitycznego, w którego reliktach znaleziono toporek kamienny oraz liczne fragmenty ceramiki. Takie wyniki badań wymogły na badaczach zmianę interpretacji stanowiska z jaćwieskiego cmentarzyska wczesnośredniowiecznego na stanowisko wielokulturowe i wielofazowe.

Tomasz Nowakiewicz

Wydział Archeologii, Uniwersytet Warszawski, Warszawa

ORCID: 0000-0002-7867-2144

e-mail: t.nowakiewicz@uw.edu.pl

Wczesnośredniowieczna Jaćwież. Krajobraz przed upadkiem

Notowany w ostatnich latach przyrost danych archeologicznych stale poszerza wiedzę na temat wczesnośredniowiecznej Jaćwieży. Treścią referatu będą wybrane elementy podejmowanych w tym zakresie studiów gabinetowych i badań wykopaliskowych.

Aleksander Piasecki

Dział Archeologii, Muzeum Podlaskie w Białymstoku, Białystok

ORCID: 0000-0002-9860-6291

e-mail: a.piasecki@muzeum.bialystok.pl

Kornelia Piasecka

Dział Archeologii, Muzeum Podlaskie w Białymstoku, Białystok

ORCID: 0009-0006-5167-7996

e-mail: k.piasecka@muzeum.bialystok.pl

Cechy ciepłopalnego obrządku pogrzebowego na wczesnośredniowiecznym grodzisku w Trzciance, gm. Janów

Badania wykopaliskowe na grodzisku w Trzciance, gm. Janów, były prowadzone, z przerwami, od 2006 do 2023 r. Oprócz typowych zabytków znajdujących na tego rodzaju stanowiskach odkryto liczny materiał kostny, ludzki i zwierzęcy, ze śladami świadczącymi o spalaniu ich w relatywnie wysokiej temperaturze. W 2018 r. zarejestrowano warstwę złożoną ze spalenizny nasyczonej materiałem osteologicznym oraz licznym materiałem zabytkowym. Na podstawie analizy przebadanych utworów stratygraficznych oraz wydobytych szczątków kostnych i artefaktów, warstwę zinterpretowano jako pochówkową, powstałą w 2. poł. X wieku. Poza tym natrafiono na jamę grobową zawierającą między innymi dwie niespalone czaszki ludzkie. Niezastosowanie w ich przypadku kremacji zaowocowało ciekawymi wynikami badań genetycznych. Wnioski z nich płynące pozwalają na prawdopodobną identyfikację społeczności zamieszkującej gród w Trzciance jako wczesnych Jaćwingów. Umożliwiły również dokonanie próby rekonstrukcji stosowanego w tamtym okresie obrządku pogrzebowego.

Bartłomiej Szymon Szmoniewski

Ośrodek Archeologii Gór i Wyżyn, Instytut Archeologii i Etnologii, Polska Akademia Nauk, Kraków

ORCID: 0000-0003-0737-434X

e-mail: b.szmoniewski@iaepan.edu.pl

Ewelina Miśta-Jakubowska

Narodowe Centrum Badań Jądrowych, Otwock-Świerk; Instytut Archeologii, Uniwersytet Jagielloński, Kraków

ORCID: 0000-0002-0053-8711

Renata Czech-Błońska

Instytut Archeologii, Uniwersytet Jagielloński, Kraków

ORCID: 0000-0002-7043-7246

Kornelia Piasecka

Dział Archeologii, Muzeum Podlaskie w Białymstoku, Białystok

ORCID: 0009-0006-5167-7996

e-mail: k.piasecka@muzeum.bialystok.pl

Aleksander Piasecki

Dział Archeologii, Muzeum Podlaskie w Białymstoku, Białystok

ORCID: 0000-0002-9860-6291

e-mail: a.piasecki@muzeum.bialystok.pl

Import czy lokalna produkcja? Studium przypadku ozdób z metali nieżelaznych z fazy wczesnosłowiańskiej (VI—VII wiek) z ziem polskich

Na ziemiach polskich z fazy wczesnosłowiańskiej (VI—VII wiek) odkryto nieliczne ozdoby z metali nieżelaznych, co czyni każde znalezisko wyjątkowym. Styl wyrobów przypomina produkty złotnicze z kręgów naddnieprzańskiego i środkowodunajskiego, nasuwając pytania o ich pochodzenie — czy były wynikiem lokalnej produkcji, czy importu? Znaleziska z Haciek, Szelig oraz depozyt z Machnowa (zawierające m.in. bransolety i zawieszki) sugerują istnienie lokalnych ośrodków produkcyjnych, powiązanych z funkcjami ceremonialnymi grodzisk. Badania pXRF i analizy izotopowe (MC ICP MS) wykazały, że surowce do produkcji ozdób pochodziły głównie ze Słowackich Rudaw, co wskazuje na ich wykorzystanie już od około 550 r. Dalsze badania pozwolą lepiej zrozumieć procesy produkcyjne i sieci dystrybucji metali w Europie Środkowo-Wschodniej.

Bartłomiej Szymon Szmoniewski

Ośrodek Archeologii Gór i Wyżyn, Instytut Archeologii i Etnologii, Polska Akademia Nauk, Kraków

ORCID: 0000-0003-0737-434X

e-mail: b.szmoniewski@iaepan.edu.pl

Kornelia Piasecka

Dział Archeologii, Muzeum Podlaskie w Białymstoku, Białystok

ORCID: 0009-0006-5167-7996

e-mail: k.piasecka@muzeum.bialystok.pl

Aleksander Piasecki

Dział Archeologii, Muzeum Podlaskie w Białymstoku, Białystok

ORCID: 0000-0002-9860-6291

e-mail: a.piasecki@muzeum.bialystok.pl

Anna Lasota-Kuś

Ośrodek Archeologii Gór i Wyżyn, Instytut Archeologii i Etnologii, Polska Akademia Nauk, Kraków

---

Formy odlewnicze z wczesnosłowiańskich Haciek — studium jednego typu negatywów

Najciekawsze formy odlewnicze z Haciek to egzemplarze z negatywami w kształcie wydłużonych prostokątów, pokryte poziomymi nacięciami. Osiem takich zagłębień wykonano na trzech formach datowanych na koniec VI i pierwszą połowę VII wieku. Podobne formy odkryto na siedmiu wczesnosłowiańskich stanowiskach w Europie Środkowo-Wschodniej (m.in. Zimne, Czernówka 1, Lachmirowice, Budureasca, Bernaszówka, Pleśnisko-Podhorce, Miejsce Piastowe) oraz na awarskim cmentarzysku w Vác na Węgrzech. Funkcja tych negatywów pozostaje niejasna, ale możliwe, że służyły do produkcji ozdób w formie rurek z poziomymi nacięciami, będących tańszymi odpowiednikami srebrnych i brązowych paciurów. Odkrycia te są kluczowe dla badań nad odlewnictwem w kulturze wczesnosłowiańskiej.

Monika Patrzyk

Muzeum i Instytut Zoologii Polskiej Akademii Nauk, Warszawa

ORCID: 0009-0000-6752-3613

e-mail: mpatrzyk@miiz.waw.pl

Martyna Molak

Centrum Nowych Technologii, Uniwersytet Warszawski, Warszawa

ORCID: 0000-0001-5068-8649

Michał Golubiński

Centrum Nowych Technologii, Uniwersytet Warszawski, Warszawa

ORCID: 0000-0001-9714-9730

Wiesław Bogdanowicz

Centrum Nowych Technologii, Uniwersytet Warszawski, Warszawa

ORCID: 0000-0003-1196-2494

Paleogenetyczny obraz średniowiecznych pochówków z Podlasia

Celem niniejszej pracy było zastosowanie nowoczesnej antropologii molekularnej w badaniach archeologicznych w celu ustalenia pochodzenia ludności pochowanej na cmentarzach z obstawami kamiennymi. Dodatkowo, analiza genetyczna miała na celu porównanie pochówków z Podlasia i Mazowsza, aby zweryfikować hipotezę o istnieniu biologicznych powiązań między populacjami obu regionów. Analiza polimorfizmów pojedynczych nukleotydów (SNP) w całym genomie wykazała większą jednorodność genetyczną populacji podlaskiej w porównaniu do mazowieckiej. Z kolei badania haplogrup mitochondrialnych ujawniły dużą różnorodność linii matczynek. Szczególnie istotne okazały się haplogrupy chromosomu Y, wskazujące na pochodzenie słowiańskie, bałtyjskie i azjatyckie badanych osób. Uzyskane wyniki wskazują, że wczesnośredniowieczne społeczności Europy Środkowej były wieloetniczne, a Mazowsze i Podlasie stanowiły obszary intensywnych interakcji ponadregionalnych oraz procesów asymilacyjnych.

Pochodzenie i mobilność osób chowanych na średniowiecznych cmentarzyskach z Podlasia w świetle badań izotopów strontu i tlenu (X—XIII wiek)

Występujące na Podlasiu średniowieczne cmentarzyska rzędowe z konstrukcjami kamiennymi od dawna przyciągają uwagę badaczy i doczekały się dotąd wielu opracowań naukowych (np. Dzik 2015). Jednocześnie na tym samym obszarze i w tym samym czasie użytkowane były cmentarzyska rzędowe bez konstrukcji kamiennych. Oba rodzaje cmentarzysk występowały także na sąsiednim Mazowszu. Jedną z istotnych kwestii dotyczących średniowiecznych cmentarzysk rzędowych z Podlasia jest pochodzenie i mobilność osób na nich chowanych — czy były one pochodzenia miejscowego, czy też były przybyszami, czy przemieszczały się między regionami i społecznościami oraz czy osoby chowane na cmentarzyskach z konstrukcjami kamiennymi i bez konstrukcji reprezentowały te same, czy też różne populacje? Aby odpowiedzieć na te pytania w ramach projektu badawczego „Populus Masoviae Medi Aevi i zagadka stulecia: kogo chowano w grobach z obstawami kamiennymi na Mazowszu średniowiecznym?” (NCN 2019/33/B/HS3/O2453) pod kierunkiem prof. A. Buko, wykonano badania trwałych izotopów strontu i tlenu. Próbkę do badań pobrano ze szkliwa zębów ludzi pochowanych na cmentarzyskach z konstrukcjami kamiennymi w Narojkach i Czekanowie, bez konstrukcji w Daniłowie Małym, Surażu i Klepaczach oraz z różnych elementów środowiska (ziemia i zwierzęta). Przyniosły one ciekawe, a niekiedy zaskakujące wyniki, które zostaną przedstawione i omówione w ramach wystąpienia. Dodatkowo przedstawione będzie również datowanie cmentarzysk na podstawie przeprowadzonych badań radiowęglowych AMS, które częściowo zmodyfikowały przyjmowaną dotychczas chronologię podlaskich cmentarzysk.

Hubert Lepionka

Dział Archeologii, Muzeum Podlaskie w Białymstoku, Białystok;

Wydział Archeologii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań

ORCID: 0000-0001-6498-6102

e-mail: h.lepionka@muzeum.bialystok.pl

Angelika Słodka

badacz niezależny, Warszawa

ORCID: 0009-0005-6609-2993

Olga Dec

Wydział Archeologii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań

ORCID: 0000-0003-1414-8658

e-mail: olga.dec@amu.edu.pl

Maria Knetki

badacz niezależny, Wrocław

ORCID: 0009-0003-6114-3996

Katarzyna Niekrasz

badacz niezależny, Wrocław

ORCID: 0009-0005-5129-2167

Cmentarz jest. Cerkwi (jeszcze) nie ma. Wyniki badań archeologiczno-antropologicznych w Nowym Dworze w 2023 roku

W 2020 r. w miejscowości Nowy Dwór (gm. loco) przeprowadzono ratownicze badania archeologiczne nowożytnego cmentarzyska. W ich wyniku zadokumentowano i rozpoznano cmentarzysko ze stelami w jego północno-zachodniej części. Analiza antropologiczna ujawniła obecność zmian patologicznych i przebytych chorób, w tym przypadków gruźlicy wśród pochowanej społeczności. Na podstawie źródeł historycznych oraz lokalizacji nekropolii postawiono hipotezę o istnieniu w tym miejscu pierwszych cerkwi miasta. Przeprowadzone na kulminacji wzniesienia badania geomagnetyczne dostarczyły dalszych przesłanek wspierających tę teorię. Ekspedycja Muzeum Podlaskiego powróciła do Nowego Dworu w 2023 r. w celu weryfikacji odkrytej anomalii. Pomimo braku bezpośrednich śladów konstrukcji sakralnej prace terenowe ujawniły kolejne pochówki, wzbogacając wiedzę na temat funkcjonowania cmentarzyska. Referat zaprezentuje wyniki badań oraz perspektywy dalszych działań.

Joanna Wawrzeniuk

Instytut Archeologii, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Warszawa

ORCID: 0000-0002-2157-3559

e-mail: j.wawrzeniuk@uksw.edu.pl

Kamil Rabiega

Instytut Archeologii, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Warszawa

ORCID: 0000-0002-0428-4237

Dąbrówki koło Wasilkowa. Wyniki badań cmentarza nowożytnego w latach 2023—2024

Celem wystąpienia jest prezentacja najnowszych wyników badań cmentarza nowożytnego w Dąbrówkach koło Wasilkowa. Cmentarz, zlokalizowany na górze niedaleko wsi, odkryty został przypadkiem w czasie prac niwelacyjnych. W rezultacie odsłonięto groby szkieletowe należące do dawnych mieszkańców Dąbrówek i okolic. Dotychczasowe wyniki badań z trzech sezonów potwierdziły obecność pochówków datowanych na podstawie materiału na okres od połowy XVI wieku do początku XVII wieku. Ostatnie dwa sezony badawcze, których wyniki chcielibyśmy zaprezentować, wykazały, że cmentarz mógł również funkcjonować w drugiej połowie XVII wieku. Z kolei w pozyskanym materiale kostnym zwraca uwagę duża ilość szczątków pochodzących z grobów dziecięcych w stosunku do osobników dorosłych.

Michał Grabowski

Fundacja Badań Nad Dziedzictwem Kulturowym, Rzeszów—Warszawa

ORCID: 0009-0005-0750-7810

e-mail: fundacja@fbndk.pl

Urszula Wilkoszewska

Fundacja Badań Nad Dziedzictwem Kulturowym, Rzeszów—Warszawa

ORCID: 0009-0008-7843-7970

Wizna — zapomniany cmentarz pod drogą. Ślad wielokulturowej przeszłości

W kwietniu 2024 r., w trakcie robót związanych z przebudową drogi powiatowej 1934B w Wiźnie, pow. łomżyński, po usunięciu nawierzchni na wysokości skrzyżowania ulic Czarneckiego i 1000-lecia odkryto szczątki ludzkie i ceramikę. Prace wstrzymano i zgodnie z wytycznymi konserwatorskimi na odcinku inwestycji od km 1+008 do km 1+021 wykonano badania archeologiczne o charakterze ratowniczym. W wykopie badawczym zarejestrowano osiem pochówków szkieletowych oraz zbiór fragmentów ceramiki z okresu nowożytności. Znaczne oddalenie odkrytych grobów od cmentarza katolickiego położonego przy kościele pw. św. Jana Chrzciciela w Wiźnie może świadczyć o tym, że pochowano tu osoby przynależne do innego obrządku. Dokonane odkrycia dostarczają cennych informacji na temat historii Wizny, lokalnych praktyk funeralnych oraz wielokulturowego charakteru społeczności zamieszkującej te tereny w okresie nowożytnym, poszerzając naszą wiedzę o różnorodności obrządków pogrzebowych na dawnym pograniczu.

Raman Krytsuk

Gabinet Monet i Medali Muzeum Narodowego w Warszawie, Warszawa

ORCID: 0000-0002-3992-1179

e-mail: RKrytsuk@mnw.art.pl

Valery Kabrynets

badacz niezależny

ORCID: 0009-0004-5069-1345

Skarb ze wsi Špaki, powiatu dziśnieńskiego (znalezisko z 1939 r.) w kontekście nowych danych

W 1939 r. we wsi Špaki powiatu dziśnieńskiego znaleziono skarb składający się z około 600 monet z XVI—XVII wieku. Informacje o tym depozycie wcześniej były znane jedynie z publikacji prasowych opisujących to znalezisko. Jednak niedawno w archiwum Gabinetu Monet i Medali Muzeum Narodowego w Warszawie odkryto opis tego skarbu, sporządzony na kilka miesięcy przed wybuchem II wojny światowej przez Józefa Jodkowskiego, pracownika Gabinetu Numizmatycznego Państwowych Zbiorów Sztuki. Dzięki tym dokumentom możliwa staje się rekonstrukcja składu skarbu oraz ustalenie, do kogo mógł on należeć. Ponadto skład skarbu nie jest typowy dla depozytów z północno-wschodnich terenów Wielkiego Księstwa Litewskiego — monety koronne stanowią 157 sztuk, monety rosyjskie — 325 sztuk, a reszta to emisje środkowoeuropejskie, czyli: Śląsk, Pomorze, Prusy, Brandenburgia, Saksonia, Bawaria, Szwajcaria oraz liczne księstwa niemieckie, wolne miasta i klasztory. T.p.q. skarbu — 1627 r. Prawdopodobnie należał on do osoby związanej z handlem lub sprawami wojskowymi.

Arkadiusz Koperkiewicz

Instytut Archeologii, Uniwersytet Gdański, Gdańsk

ORCID: 0000-0002-3760-0312

e-mail: arkadiusz.koperkiewicz@ug.edu.pl

Tykocin — prace w obrębie zespołu pomisjonarskiego 2023—2024

W latach 2023—2024 w z związku z kontynuacją prac konserwatorskich, restauratorskich i budowlanych w obrębie zespołu pomisjonarskiego przy parafii pw. Trójcy Przenajświętszej prowadzono również w niewielkiej skali badania archeologiczne. Zakres dotyczył głównie nadzorów przy konserwacji muru południowego dziedzińca plebanii i ogrodów wzdłuż ul. 11 Listopada, sondaży na terenie ogrodów oraz odkrywki na dziedzińcu plebanii. W trakcie odkopywania fundamentów wewnętrznych od strony dziedzińca odsłonięto dość dobrze zachowaną kubaturę piwnicy oraz resztki historycznej zabudowy folwarku. Napotkano także kolejne pochówki cmentarza użytkowanego ok. XV/XVI wieku. Na terenie ogrodów przy okazji odkopywania fundamentów muru ogrodzeniowego odnotowano późnośredniowieczne nawarstwienia osadnicze. Najstarsze zabytki ruchome to srebrna moneta Jana I Olbrachta. Mimo skromnej ilości materiałów zabytkowych odkrycie pozwala po raz kolejny podjąć nierozwiązaną kwestię zasięgu cmentarza, lokalizacji najstarszego kościoła i zasięgu zabudowy staromiejskiej sprzed inwestycji Branickiego.

Hubert Lepionka

Dział Archeologii, Muzeum Podlaskie
w Białymstoku, Białystok;
Wydział Archeologii, Uniwersytet im. Adama
Mickiewicza w Poznaniu, Poznań
ORCID: 0000-0001-6498-6102
e-mail: h.lepionka@muzeum.bialystok.pl

Adam Wawrusiewicz

Dział Archeologii, Muzeum Podlaskie
w Białymstoku, Białystok
ORCID: 0000-0002-2887-387X
a.wawrusiewicz@muzeum.bialystok.pl

Ireneusz Kryński

Dział Archeologii, Muzeum Podlaskie
w Białymstoku, Białystok
i.krynski@muzeum.bialystok.pl

Aleksander Piasecki

Dział Archeologii, Muzeum Podlaskie
w Białymstoku, Białystok
ORCID: 0000-0002-9860-6291
a.piasecki@muzeum.bialystok.pl

Kornelia Piasecka

Dział Archeologii, Muzeum Podlaskie
w Białymstoku, Białystok
ORCID: 0009-0006-5167-7996
k.piasecka@muzeum.bialystok.pl

Katarzyna Rusin

Dział Archeologii, Muzeum Podlaskie
w Białymstoku, Białystok
k.rusin@muzeum.bialystok.pl

Krzysztof Żurek

Dział Archeologii, Muzeum Podlaskie
w Białymstoku, Białystok
ORCID: 0000-0002-4480-4305
k.zurek@muzeum.bialystok.pl

Czychrowska — tajemnicza ulica Tykocina. Wstępne wyniki badań archeologicznych na ulicy 11 Listopada w świetle studiów nad zmianami przestrzeni miejskiej

W 2023 r. Muzeum Podlaskie w Białymstoku przeprowadziło badania wyprzedzające przebudowę ul. 11 Listopada w Tykocinie. Wykopaliskami objęto odcinek od skrzyżowania z ul. Szkolną do wylotu ul. 11 Listopada w kierunku placu Stefana Czarnieckiego. W wyniku badań odnaleziono szereg obiektów ziemnych i reliktyw budynków najpewniej związanych z zabudową przyległą do dawnej ulicy Czychrowskiej, wzmiankowanej w inwentarzu 1571 r. Natrafiano także na południowy skraj cmentarza katolickiego oraz dalszy fragment cmentarza prawosławnego znanego z wcześniejszych badań. Zabytki archeologiczne odkrywane w trakcie eksploracji obiektów i warstw kulturowych, po wstępnej analizie, datują tę część miasta od późnego średniowiecza do nowożytności. Pośród nich odnaleziono także przedmioty i obiekty o starszej proveniencji. Referat przedstawi wstępne wyniki badań oraz ich znaczenie w rozpoznaniu przestrzeni miejskiej nowożytnego Tykocina.

Olga Dec

Wydział Archeologii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań

ORCID: 0000-0003-1414-8658

e-mail: olga.dec@amu.edu.pl

Angelika Słodka

badacz niezależny

ORCID: 0009-0005-6609-2993

Nowożytny Tykocin. Charakterystyka populacji miejskiej na podstawie badań antropologicznych dwóch różnowyznaniowych cmentarzysk

Celem niniejszego referatu jest przedstawienie wyników badań antropologicznych nowożytnej populacji miejskiej Tykocina na przykładzie dwóch cmentarzysk odkrytych przy ul. 11 Listopada: tzw. ruskiego oraz katolickiego. Ich zbliżony kontekst archeologiczny pozwolił na przeprowadzenie analizy porównawczej obu populacji, w szczególności dotyczącej struktury demograficznej, ogólnego stanu zdrowia pochowanych osób oraz trendów w podejmowanych aktywnościach. Uzyskane wyniki mogą stanowić istotny wkład w rozpoznanie populacji historycznych Podlasia — zarówno ludności mieszczańskiej, jak i ogólnej, i bogatej mozaiki społecznej całego regionu. W dalszej perspektywie mogą stanowić wstęp do poszerzonych badań antropologiczno-archeologicznych populacji regionów pogranicza.

Artur Brzóska

Wydział Archeologii, Uniwersytet Warszawski, Warszawa

ORCID: 0000-0002-3995-5395

e-mail: brzoskaarturo@gmail.com

Tomasz Kielczewski

Augustowskie Placówki Kultury, Muzeum Ziemi Augustowskiej w Augustowie, Augustów

Piotr Prejs

Szkoła Doktorska Nauk Humanistycznych, Uniwersytet Warszawski, Warszawa

ORCID: 0000-0001-8758-0359

Podwodna prospekcja archeologiczna Kanału Augustowskiego — nowy wrak, nowe perspektywy

Od 2018 r. Wydział Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego wraz z Muzeum Ziemi Augustowskiej przy wsparciu Stowarzyszenia Archeologów Jutra oraz Stowarzyszenia „Leśni” prowadził rozpoznanie jezior wchodzących w skład szlaku Kanału Augustowskiego. Badania wpisują się w szerszy projekt naukowy kierowany przez Muzeum pod nazwą „Kompleksowe badania relikwów osadnictwa na ziemiach historycznej Jaćwieży”. Do wcześniej dokumentowanych wraków, które związane są z funkcjonowaniem Kanału Augustowskiego — stalowej barki, będącej w istocie elementem konstrukcyjnym niemieckiego mostu pontonowego z okresu I Wojny Światowej, oraz dwóch o konstrukcji drewnianej, których datowanie przypada na drugą połowę wieku XIX i pierwszą wieku XX, dołączył następny drewniany wrak. W przeciwieństwie do poprzednio badanych jednostek ten ma dobrze zachowaną część dziobową i zasypaną przez osady dennego jeziora część rufową, co powoduje, że zmierzona długość obiektu to 18 metrów. Za sprawą lokalizacji w pobliżu plaży, gdzie znajduje się wypożyczalnia sprzętu wodnego w Augustowie, wrak jest łatwo dostępny dla nurków. Jednocześnie znajduje się on na uboczu zmasowanego ruchu statków wycieczkowych — te dwa czynniki ułatwiają prowadzenie prac dokumentacyjnych. Lokalizacja ta może przyczyniać się jednak również do zwiększonej aktywności nurków rekreacyjnych, co każe zastanowić się nad potencjalną ochroną tego typu stanowisk.

Joanna Wawrzeniuk

Instytut Archeologii, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Warszawa

ORCID: 0000-0002-2157-3559

e-mail: j.wawrzeniuk@uksw.edu.pl

Bogumiła Jędrzejewska

Instytut Biologii Ssaków, Polska Akademia Nauk, Białowieża

ORCID: 0000-0002-9652-0953

W poszukiwaniu dworu Wazów

Puszcza Białowieska była miejscem pobytu królów i carów. Znajdowały się tutaj królewskie dwory stacyjne i myśliwskie, odbywały się między innymi wielkie łowy królów Polski od Władysława Jagiełły do Stanisława Augusta Poniatowskiego. Ostatnie kwerendy i badania archeologiczne wykazały bardzo duży wpływ dynastii Wazów na historię Puszczy. Szczególnie istotna jest rola króla Zygmunta III Wazy, który był założycielem i twórcą dzisiejszej osady Białowieża. W realizowanym projekcie pt. „Dwór Wazów w Białowieży (tajemnica pałacowych dębów)” oprócz kwerend archiwalnych podjęto badania na terenie Parku Pałacowego. Wykonano badania geofizyczne i sondażowe w miejscach, gdzie mogły znajdować się fundamenty założenia dworskiego. Wyniki prac archeologicznych ujawniły pozostałości jednego budynku oraz liczne niszczące niwelacje terenowe, a ruchomy materiał archeologiczny wskazuje na użytkowanie tego miejsca od pradziejów do czasów współczesnych.

Michał Dziób

APB THOR-Pracownia Archeologiczna, Gniezno

Magdalena Muskała

Samodzielna Pracownia i Muzeum Historii Medycyny i Farmacji Uniwersytetu Medycznego
w Białymstoku, Białystok

ORCID: 0000-0002-6254-1166

e-mail: magdalena.muskala@umb.edu.pl

Marcin Gryniewicz

Katedra Konstrukcji Budowlanych i Mechaniki Budowli, Politechnika Białostocka, Białystok

ORCID: 0000-0002-7749-8068

„Początek jest połową wszystkiego” — od pierwszej siedziby dworskiej do Polskiego Wersalu. Badania archeologiczne na dziedzińcu paradnym Pałacu Branickich w Białymstoku w 2023 roku

Pałac Branickich w Białymstoku to szczególne miejsce w kontekście powstania i rozwoju miasta. W latach 2022–2023 na dziedzińcu paradnym pałacu przeprowadzono pierwsze w historii szerokoskalowe archeologiczne badania wykopaliskowe. Przyczynkiem do ich prowadzenia w tym miejscu było odkrycie w trakcie badań georadarowych w 2019 r. zarysu prostokątnego budynku, którego obecność potwierdził wykop sondażowy założony w 2022 r. w południowo-zachodnim narożniku dziedzińca. W 2023 r. badania archeologiczne odsłoniły ponad 60 obiektów nieruchomych obrazujących dzieje osadnictwa na tym terenie od wczesnej epoki żelaza po czasy współczesne, poprzez wszystkie etapy funkcjonowania zabudowy od czasów pierwszych właścicieli Raczko-Tabutowiczów, ich następców Wiesiołowskich, poprzez okres świetności we władaniu Branickich po czasy carskie i szpital polowy z okresu I wojny światowej. Całości dopełniły nawarstwienia i obiekty nieruchome obrazujące zakres zniszczeń po II wojnie światowej i losy powojennej odbudowy. Cały zbiór zabytków wydobytych w trakcie badań wykopaliskowych to ponad 18 000 różnego rodzaju artefaktów, z których najbogatszą część stanowią renesansowe kafle (ponad 8000 fragmentów) wydobyte z zasypiska pomieszczeń piwnicznych pod odkrytym budynkiem z drugiej połowy XV wieku, który okazał się najciekawszym obiektem zarejestrowanym w trakcie tych badań. Interpretacja znalezisk być może przybliży zarys pierwszego siedliska zlokalizowanego nad rzeką Białą, które stało się zaczątkiem do powstania miasta Białystok.

Piotr Szutkiewicz

Sterowce, Pietrasze i Wiatr, Białystok

e-mail: aaasteroid@gmail.com

Krzysztof Słoma

Politechnika Białostocka, Białystok

Cyfrowa rekonstrukcja I-wojennego hangaru sterowców w Lesie Pietrasze

W referacie przedstawimy historię powstania i budowy carskiej frontowej bazy sterowców, która działała na terenie Pietrasz, w pobliżu Białegostoku w latach 1913—1915. Autorem tej części wystąpienia będzie Piotr Szutkiewicz, twórca portalu Sterowce, Pietrasze i Wiatr. Istotną częścią prezentacji będzie omówienie cyfrowej rekonstrukcji tej bazy, zawartej w pracy inżynierskiej inż. Krzysztofa Słomy z Katedry Konstrukcji Budowlanych i Mechaniki Budowli Politechniki Białostockiej. Przedstawione zostaną również wnioski z terenowych prac pomiarowych oraz możliwości dalszych działań badawczych związanych z historią Lasu Pietrasze.

Poszukiwania żołnierzy Armii Krajowej poległych w bitwie pod Krawczunami

Jednym z ustawowych zadań Instytutu Pamięci Narodowej jest prowadzenie prac poszukiwawczych miejsc spoczynku osób, które straciły życie wskutek walki z narzuconym systemem totalitarnym lub wskutek represji totalitarnych lub czystek etnicznych w okresie od dnia 8 listopada 1917 r. do dnia 31 lipca 1990 r. W pracach tych wykorzystywane są m.in. narzędzia i metody archeologiczne. W 2024 r. zespół archeologów polskich i litewskich przeprowadził prace na terenie Kalwarii Wileńskiej, w miejscu gdzie mieli zostać pochowani żołnierze AK polegli 13 lipca 1944 r. w bitwie pod Krawczunami-Nowosiótkami. Wyniki prac okazały się zaskakujące. Prace archeologów poprzedziła żmudna kwerenda archiwalna. Mimo że mówimy o wydarzeniach z połowy XX wieku, zachowało się niewiele źródeł, a relacje świadków są często sprzeczne. W swoim wystąpieniu chciałbym skupić się na przybliżeniu trudności, z jakimi musieli zmierzyć się historycy prowadzący kwerendę. Przedstawię też wynik prac poszukiwawczych.

2

PODLASKA
KONFERENCJA
ARCHEOLOGICZNA

20
25

2

20
25

20
25